

KUL NESİMİ

Hayatı ve Şiirleri

KUL NESİMİ

☞

Edebiyat tarihimiz, tasavvuf sairi olarak yalnız bir Nesimi tanır. O da Bagdatlı Nesimi'dir. Oysa, conklerden topladığımız yüze yakın siiri bulunan başka bir Nesimi daha var. İşte, bu kitapta konu olan ikinci Nesimi'dir. İkisini birbirinden ayırmak için konumuz olana Kul Nesimi diyeceğiz.

☞

Bugüne değin Kul Nesimi'nin şiirlerinden pek azı ele geçmiş, onlar da Bagdatlı Nesimi'nin sanılmıştı. Hece ile yazılanları bile onun yeni şiirleri olacağı düşüncesine yol açtı. İlk olarak Sadettin Nuzhet, Bektasi Siirleri adlı eserinde yeni bir sair karşısında olduğumuza işaret

☞

etmiş, sairin hayatı hakkında bilgi vermeden altı şiirini yayınlamıştı.

☞

Ad benzerliği dolayısıyla ve her iki sairin Hurufi olması karışıklığa

☞

yol açmış da dilleri çok ayridir. Bundan başka Kul Nesimi'nin ayrı kişi olduğunu gösteren belgelere vardır. Bunları sıralamadan önce Bagdatlı sairin kısaca hayatının bilinmesinde fayda vardır.

☞

Bagdatlı Nesimi'nin olumu, kendi halifesi Refii'nin Besarename adlı eserinde bildirildiğine göre 1404'tür. Hallac-i Mansur gibi o da "enel hak" (ben Tanrı'yım) dediği için derisi yuzulmuştu. Bu yüzden Alevi-Bektasiler'le varlık birliğinin ileri taraftarları ve mümessilleri

☞

olan Bayrami Melamiler'i, Mevleviler'in Sems kolu denen ve

☞

Melamilik'ler

☞ Bektasilik'e pek yaklasan, hatta onlarla kaynasan Mevleviler ve diger
☞ tarikatlar icinde Alevilik'i ve Melamet'i benimsemis kimseler
☞ tarafından,
☞ olumunu muteakkip buyuk bir sehit taninmis ve Mansur oglu
☞ Huseyn-el-Hallac'in ikincisi olmustur. Agizdan agiza, buyukten kucuge
☞ devreden menkabeler, asagi yukari bir Nesimi destani meydana
☞ getirmistir.

☞ Bu menkabeler ve sairin sanatindaki basarisi yuzyillar boyunca Turk ve
☞ oteki Islam edebiyatinda derin izler birakmistir.

☞ Konumuz olan Nesimi'ye gelince, onun onyedinci yuzyilda yasadigini
☞ gosteren kuvvetli belgelre yeteri kadar vardir. Bir siirinde Kul Nesimi
☞ soyle diyor:

☞ Ikiyuz altmisdort yildan sonra
☞ Bu nazmile bunu ettim ben izhar.

☞ Bu siirin tamaminda Hurufilik'in kurallariyla birlikte kendinden de soz
☞ acan Kul Nesimi yukaridaki beyitte Bagdatli Nesimi'nin olum yilini ve
☞ tuttugu yolu soylemek ister. Buna gore, Bagdatli Nesimi'nin olum yilina
☞ 264 katinca 1668 bulunur. Bu siiri olgunluk caginda soyledigi kabul
☞ edilirse, onun 17. yuzyil baslarinda dogdugunu dusunmek yersiz olmaz.

☞ Kul Nesimi'nin siirlerine en eski olarak yine bu yuzyil icinde
☞ yazildigi
☞ kesin olarak bilinen conklerde rastlanilmaktadir. Bundan baska sairin
☞ dilinin ozelligini bu yuzyildan oteye goturmeye de imkan yoktur. Dili
☞ tam
☞ anlamiyla 17. yuzyil divan ve halk edebiyati sairlerinin dilidir.

☞ Bunlardan baska kendi caginda yasamis sairlerin Kul Nesimi'ye
☞ benzekleri
☞ (nazire) de var.

☞ Kisaca yukarda gosterdigimiz sebeplerlerden oturu Kul Nesimi 17.
☞ yuzyilda
☞ yasamis bir sairdir. Bu yuzyilin tarih olaylariyla Nesimi'nin
☞ siirlerindeki bazi sozlerin karsilastirilmasindan hayatini az cok
☞ ogrenmek mumkun olmaktadır. Bilindigi gibi 17. yuzyilin birinci yarisi
☞ hep Iran'la yapilan savaslarla gecir. Iran Bagdat'i alir. Osmanli
☞ ordusu
☞ birkac basarisiz sefere katilir. Sonunda 4. Murat 1636'da geri alir.
☞ 16.
☞ yuzyildan beri Yavuz ile Sah Ismail arasinda baslayan ugras bir
☞ yuzyildan
☞ cok surer. Bu arada Osmanli topraklarindaki Kizilbas-Aleviler Iran'a
☞ yardimci bazi durumlar yaratirlar. Bu yuzden ezilirler, yuzbinlerce
☞ kisinin baslari ucar. Fakat, yine de alttan alta, gizli veya acik, her
☞ ayaklanmaya katilirlar. Bu katilmalar Celali ayaklanmalarinda da
☞ kendini
☞ gosterir. 17. yuzyil boyunca surer. Bu islerde tarikat sairlerinin her
☞ bakimdan onemli etkileri oldugunu kendi eserlerinden oldugu gibi baska
☞ yerlerden ve mesela tezkerelerden ogreniyoruz. Bunlardan Pir Sultan
☞ Abdal
☞ ve Kul Nesimi'nin cagdasi ve ayni maceralara karisan Alioglu, Dedemoglu
☞ gibi sairleri de taniyoruz.

☞ Kul Nesimi boyle bir ayaklanmaya katilmistir. Bunu bir manzumesinde
☞ soyle
☞ anlatir:

☞ Mehdi-i zaman ede zuhur kalmaya perde
☞ Yezit olan kirsa gerek tig u teberde

Nesimi, Sah'in mehdin okur sam u seherde.

Buna gore Iran Sahi'nin "Mehdi-i zaman" olarak ortaya cikmasini, "yezit"leri, yani Osmanlilar'i kirmasini dilemektedir. Ayrica Sah'la ilgisini ortaya koyan bir manzumesinde:

Erenler Sah'tan gelurler
Ali derler pirimize
Imamlarin kullariyuz
Munkir irmez sirrimiza

ve baska siirlerinde gorulen izlerden Iran Sahlari yanini tuttuğu acikca belli oluyor. Bundan baska Osmanli Devleti'nin Iran ile olan savaslari sirasindaki ayaklanmalardan izler tasiyan manzumeleri de gorulmektedir. Osmanli tarihçileri genel olarak bu gibi ayaklanmalari yazmadiklari icin yalnız manzumelerden sonuclara varmak gerekmektedir. Kisa ve eksik olmakla birlikte bunlar oldukca aydinlatıcıdır. Bir manzumesinde, basından siyasi bir yargilama gectigini anlamak zor degildir:

Mahkemede sual sordu kadilar
Kitaplari orta yere kodular
Sen bu ilmi kimden aldın dediler
Ustandan almısam, pirden gelurem.

Bundan anliyoruz ki Kul Nesimi de siyasi olaylara ve ayaklanmalara karismis, hic olmazsa perde arkasından birseyler yapmistir. Bu yuzden yakalanarak yargılanmistir. Alioglu ve Dedemoglu'nun da birer siirlerinde

ayni dortlugu buluruz. Hatta onlar isi biraz daha acarlar:

Pirim Aligolu, Bozdogan'dan gel oldu
Gordum mursidim, muskulum halloldu
Kilavuzum Sah Merdan Ali oldu
Ozume gonderdim kendi kusumu.

*

Ihlas kusagini kusandik bele
Her nereye varsam mursidim bile
Kisinin basina yazilan gele
Su dostun yoluna koydum basimi

*

Dedemoglu, yardım eyle duskune
Sen mursitsin secilmeyen muskule
Sah Merdan sahip-zamanin askina
Aman murvet Sah'im Ali gel yetis.

Yine 17. yuzyilinda yasayan Dervis Ali adındaki sairin de boyle olaylara katildigini gosteren siirlerinden birkac parca:

Bizi Sah'a kurban etti Azrail

*

Etimi pare pare ettiler

*

Dervis Ali'yim, kanim na-hak dokme
El ne derse desun sen ana bakma
Sah'im yurumedikce posttan cikma
Oniki imamlar kurbaniyiz biz.

Bu Dervis Ali'nin Alioglu oldugunu sanirim. S. Nuzhet de sairin 17. yuzyilda yasadigini soyluyor.

Dervis Ali, Alioglu olmasa bile bu yuzyilda Iran ile Osmanli Devleti arasindaki siyasi gerginlik dolayisiyla Anadolu'da bazi ayaklanmalar oldugu ve cesitli tarikat erlerinin Sah icin calistiklarini biliyoruz. Sairin boyle bir ayaklanma sonunda ele gecirilip sorguya cekildigi, etinin parca parca edildigi, yani cok eziyet edildigi, Azrail dedigi Osmanli Padisahi tarafından Sah'a kurban edildigi, yani agir cezalara carptirildigi, bundan sonra Sah, Osmanli ulkesine yurumedikce ortaya atilmamalarini yavsiye ettigi, tarikat ve Oniki Imam yolunda cok sikintilara dusuldugu anlasiliyor.

Ulkucu bir sair olan Nesimi de boyle olaylara karismis, kendini bu yola feda etmis gorunuyor:

Canim erenlere kurban
Serim meydanda meydanda
Ikrarim ezelden kadim
Canim meydanda meydanda

Gercek olan olur gani
Gani olan olur veli
Nesimi'yem yuzun beni
Derim meydanda meydanda

derken taraftarlarinin bir yenilgiye ugradigini soyle anlatir:

Muhib mursidine uydu
Arif olan hisse duydu
Munafiklar nice kiydi
Tig cektiler pirimize.

Kul Nesimi, sanatla ulkuculugu birlikte yuruten bir kisi olarak gorunuyor.

Sairin ilk adinin Ali oldugu bir manzumesindeki su dortlukten anlasiliyor:

Mahlasim Nesimi, ismim Ali'dir
Bu carh donmektedir, sanmam halidir
sukur kalbim iman ile doludur
Curm'i isyanimiz bleden beri.

Kitaba almakta fayda gormedigimiz elliye yakin yazdigi mani icinde ikisi soyu ve buyuk dedesi hakkında bilgi vermektedir:

Sukur Hakk'a iyd olur
Katarimiz mezid olur
Ceddim Said Emre'dir
Neslinde said olur

*

Nesimi'ye al oldu
Sanma acep hal oldu

Ceddi bir abdal idi
Kendi de abdal oldu.

Burada sairin buyuk dedesi oldugunu ogrendigimiz Said Emre, 14. yuzyilda

yasamis olup, Yunus Emre'nin en eski izleyicileridendir. Sait Emre'nin Haci Bektas ve Haci Bektas'in halifelerinden Hacim Sultan'a da yetismis oldugunu bildiren siirleri vardir. Haci Bektas Veli Velayetname'sinde kendisinden uzun boylu soz edilen Molla Sadettin, bu Said Emre'dir. kendisi Aksaraylidir. Haci Bektas Veli'nin Arapca "Makalat"ini Turkce'ye cevirmis, bilgin ve sair bir kisidir. Said Emre'nin simdiye degin ele gecen ondokuz parca yayinlanmistir. (bkz. Abdulkaki Golpinarli, Yunus - Hayati)

Soyunu kendisinden ogrendigimiz Kul Nesimi, goruluyor ki eski ve kulturlu bir aileye baglidir. Bu yuzden olacak, iyi bir ogrenim gormus, soyunun bagli oldugu Bektasilik yoluna girmis, ayrica Hurufilik'te de cagdaslarindan cok ileri gitmistir.

Sair mahlasini Bagdatli Nesimi'ye olan ic yakinligi dolyisiyla almistir.

Nitekim, Kul Nesimi de oteki gibi Hurufilik yolunu tutmustur. Bu yonu pek

cok manzumesinde kendini acikca gosterir. Bu yuzden Seyyit Nesimi'yi ornek alarak o da derisinin yuzulmesini ister, Ondan bahsederken ikisinin

adlari birlesir. Ornek olarak bazi parcalarini asagiya aliyorum:

Ehl-i iman islerin sol demde inkar ettiler
Cun Nesimi'yi Halep sehrinde berdar ettiler
Oyle kim cevr eyleyup zulum ile hakki bastirdilar
Ahsen-i takvimi gor kim nice inkar ettiler
Kufr edup imana gelmez, gelmege ar ettiler
Hak bana emreyledi soyle deyuben soyledim
Sozlerim destan edup alemde destan ettiler
Bileyuben bicaklarin cunku canima kiydilar
Sag iken ben asiki gor nice bimar ettiler
Soydular cikardilar tenimden cun derimi
Yas edup gokte melekler cumlesi zar ettiler
Ey Nesimi vasil oldun Halik-i Rahman'a sen
Cennet-ul me'vayi buldun, yerin gulzar ettiler

*

Kureysiler boyle tevil duzduler
Basmaga Ayatelkursi yazdilar

Kendi fetvam ile derim yuzduler
Halep sehri derler sardan gelurem.

*

Cun Nesimi gordu isminin Nesimi ismini
Sidkile Kur'an der kim kevn-i mahfuzundadir

Nesimi ayni zamanda Bektasi'dir. Hallac ve Seyyit Nesimi'nin oldurulmelerinden sonra Hurufiler Irak'ta siddetli bir kovusturmaya ugramislar, bundan kurtulmak icin Anadolu'ya kacmislardir. Boylece Hurufi

dervisleri Bektasilik'e kendi inanislarini saktular. Nesimi'de, baska

Bektasi sairlerinden çok Hurufilik görülür. Siirleri içinde bunu gösteren pek çoğu var, onun için burada bir dördüğü örnek veriyoruz:

Biz tarik-i Bektasi'yiz, zikrederiz Hakk'î biz
Bizdedir Sah-i Velayet sırları hep bizdedir
Pirimiz Hunkar Hacı Bektas Veli, kuluyam Nesimi
Etmeyiz cahile minnet, Al-i Sultan bizdedir.

Nesimi aynı zamanda hem Haydari, hem de Caferî olduğunu bildirir. İki örnek:

Ben ol sadık kulam ki Caferî'yem
Hakikat söylerem ben Haydarî'yem

*

Ve ger münkir sorarsa söyle ey dil
Ki mezhep icre bizler Caferî'yüz.

Nesimi'de Ali sevgisi son kerededir. Bunu pek çok manzumelerinde açıkça görmekteyiz. Birkaç örnek:

Ali evvel, Ali ahir
Ali batin, Ali zahir
Ali'dir her ise kadir
Ali'dir yar ile mihman
Ali vahid, Ali ahed
Ali dindir, Ali iman

*

Haydar'ın evladını kim can u dilden medheder
Kalbi doldu nur ile kim mevc-i deryalar gibi
Ey Nesimi bir gönulde hubb-i Haydar olmasa
Anda canlar calınur guya kilisalar gibi

*

Hak katında alemin mahbub-i Rahman'dir Ali
Evliyalar serveri hem Sah-i Merdan'dir Ali
Ey Nesimi "Men aref" sirrin bilendir ademi
Ademin hem suretinde harf-i Kuran'dir Ali.

Nesimi hakkında tezkerelerde ve başka eserlerde hiçbir bilgiye rastlanmıyor. Onun için hayatı ve inanışları hakkındaki bilgiyi ancak siirlerinden anlamak mümkün oldu. Tabii bu da çok eksiktir. Ne yazık ki tezkereciler Nesimi gibi hükümetin istemediği olaylara ve yollara girmiş

kisileri söz konusu etmemişlerdir. Yeni belgeler ve siirler bulununcaya kadar bu değerli sair hakkında söylediklerimizden baskasını elde etmek mümkün değildir.

Cahit Öztelli'nin KUL NESİMİ adlı kitabından.

SIIRLERI

YÂR BENİMDİR KİME NE

Ben yitirdim, ben ararım yâr benimdir kime ne
Gah giderim öz bağıma gül dererim kime ne
Gah giderim medreseye ders okurum Hak için
Gah giderim medreseye dem çekerim kime ne

Kelb rakip haram diyormuş şarabın bir katresine
Saki doldur ben içerim günah benim kime ne
Ben mekamet gömleğini deldim, taktım eğnime
Ar-u namus şişesini taşa çaldım kime ne

Ah Yezid seccadeni al yürü mescid yoluna
Pir eşiği benim kabem kiblegahım kime ne
Gah çıkarım gökyüzüne hükmeder kaftan kafa
Gah inerim yeryüzüne yâr severim kime ne

Kelb rakip böyle diyormuş güzel sevmek pek günah
Ben severim sevdiğimi, günah benim kime ne
Nesimi'ye sordular, yârin ile hoş musun
Hoş olayım hoş olmayım o yâr benim kime ne

CANIM ERENLERE KURBAN

Canım erenlere kurban

Serim meydanda meydanda
İkrarım ezelden kadim
Canım meydanda meydanda

Yanarım yoktur dumanım
Gönlümde yoktur gümanım
Al malım başısla canım
Varım meydanda meydanda

Kellem koltuğuma aldım
Kan ettim kapuna geldim
Ettiğime pişman oldum
Darım meydanda meydanda

Münkir rakipten kaçın
Müminim hülle don biçin
Ben bülbülüm bir gül için
Zarım meydanda meydanda

Gerçek olan olur gani
Gani olan olur veli
Nesimi'yem yüzün beni
Derim meydanda meydanda

SORMA MEZHEBİMİZİ

Sorma be birader mezhebimizi
Biz mezhep bilmeyiz yolumuz vardır
Çağırma meclis-i riyaya bizi
Biz şerbet bilmeyiz dolumuz vardır

Biz müftü bilmeyiz fetva bilmeyiz
Kıl ü kal bilmeyiz ifta bilmeyiz
Hakikat başında hata bilmeyiz
Şah-ı Merdan gibi ulumuz vardır

Bizlerden bekleme zühd ü ibadet
Tutmuşuz evvelden rah-ı selamet
Tevalla olmaktır bize alamet
Sanma ki sağımız solumuz vardır

Ey zahit surete tapma hakkı bul

Şah-ı velayete olmuşuz hep kul
Hakikat şehrinden geçer bize yol
Başka şey bilmeyiz Ali'miz vardır

Nesimi esrarı faş etme sakın
Ne bilsin ham ervah likasın hakkın
Hakk'ı bilmeyene Hak olmaz yakın
Bizim Hak katında elimiz vardır

YANDI YÜREK YÂR ELİNDEN

Yandı yürek yâr elinden
Bilmem yara ne edeyim
Takatım yok dosta varam
Çare bilmem ne edeyim

Bir yara dışardan olsa
Halk ona bir merhem çalar
Benim yaram içerdendir
Çare bilmem ne edeyim

İki hekim geldi üstüme
Biri dilli birisi lal
Dilliye cevap veremedim
Bilmem ki lala ne deyim

Nesimi'ye dediler ki
Derdine bir derman ara
Bize derman Hakk'tan ola
Çare bilmem ne edeyim

UYKUDAN UYANMIŞ ŞAHİN BAKIŞLIM

Uykudan uyanmış şahin bakışlım
Dedim sarhoş musun söyledi yok yok
Ak ellerin elvan elvan kınalım
Dedim bayram mıdır söyledi yok yok

Dedim ne gülersin dedi nazımdır
Dedim kaşın mıdır dedi gözümdür
Dedim ay mı doğdu dedi yüzümdür
Dedim ver öpeyim söyledi yok yok

Dedim aydınlık var dedi aynımda
Dedim günahım çok dedi boynumda
Dedim meh-tab nedir dedi koynumda
Dedim ki göreyim söyledi yok yok

Dedim vatanın mı dedi ilimdir
Dedim bülbül müdür dedi dilimdir
Dedim Nesimi Şah dedi kulumdur
Dedim satar mısın söyledi yok yok

Yaptığımız Kabe'dir

Yaptığımız Kabe'dir
Yıkığımız kilise
Şu bizim seyranımız
Bir seyrana benzemez

Süleymanlar içinde
Ali bir Süleyman'dır
Süleymanlar bildiler
Süleyman'a benzemez

Abdesimiz katlanmak
Namazımız sabretmek
Biz bir oruç tutarız
Ramazana benzemez

Kitabımızda kıl var
Pağlar kadar görünür
Bir bir âyet okuruz